

СТРАТЕГІЇ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

THE LEARNING STRATEGIES OF ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES BY FUTURE MARINE PROFESSIONALS (THEORETICAL ASPECT)

В статті розглянуті стратегії вивчення англійської мови за професійним спрямуванням, а саме морської англійської, здобувачами вищої освіти. Констатоване зростання вимог до рівня володіння англійською мовою майбутніми фахівцями морської галузі, що наразі є значущим і вагомим компонентом їх професійної компетентності в цілому. Зазначено, що побудова індивідуальних стратегій вивчення морської англійської мови є одним з дієвих та ефективних методів для активізації її вивчення здобувачами ЗВО в сучасних умовах. Майбутні фахівці мають можливість усвідомлювати власні стратегії й обирати ті з них, що в більшій мірі відповідають їх індивідуальним особливостям, а також створювати власні стратегічні лінії вивчення морської англійської мови в умовах відсутності природного англомовного середовища. Наголошено, що наразі відчувається певний брак досліджень цієї тематики вітчизняними науковцями. Дана стаття заповнює цю прогалину. Зокрема, здійснено висновок, що завдяки використанню стратегій вивчення англійської мови можна скоротити час навчання англійської мови здобувачами вищої освіти, зробити навчання доступнішим та таким, що дозволяє швидше досягти бажаного результату. В статті представлені різні моделі стратегій вивчення англійської мови (когнітивні, метакогнітивні, афективні, соціальні) та розглянуті їх специфічні особливості й переваги. Констатовано, що більш високі досягнення здобувачів при вивченні морської англійської мови мають тісний зв'язок з частим використанням стратегій вивчення мови. Щоб досягти кращих результатів, здобувачам слід представити стратегії вивчення англійської мови. Кожен має знати різні типи стратегій і вміти визначати оптимальні з них. Якщо викладач постійно посилюватиме використання стратегій, шанси здобувачів на ліпші знання мови покращуватимуться. В статті запропоновані наступні шляхи реалізації даного підходу: введення в структуру практичних занять з морської англійської мови тренінгу особистісних стратегій; залучення здобувачів до обговорень стратегій вивчення мови з одночасним представленням контрольних списків стратегій, демонстрація викладачем використання різних стратегій з коментарями; використання стратегій здобувачами з їх коментарями; рефлексія здобувачами процесу і результату застосування стратегій; вибудовування стратегічної траєкторії навчання на перспективу.

Ключові слова: навчальні стратегії, індивідуальні стратегії, когнітивні стратегії, метакогнітивні стратегії, соціальні стра-

тегії, афективні стратегії, морська англійська мова, заклади вищої освіти.

The article considers the strategies of learning English for specific purposes by students of maritime higher educational institutions. There is an increase in the requirements for the level of the English language proficiency of future specialists of this field as being a significant and important component of their professional competence in general. It is noted that the construction of individual strategies for learning Maritime English is one of the effective and efficient methods for intensifying the learning process by the cadets/students in modern conditions. Future marine specialists have the opportunity to understand their own strategies and choose those that best suit their individual characteristics, as well as to create their own strategic lines of learning Maritime English under the conditions of almost zero English-speaking environment. It is emphasized that there is a certain lack of research on this topic by the Ukrainian scientists. This article fills this gap. In particular, it has concluded that the implementation of the use of English language learning strategies enables to reduce the time of learning English by cadets/students of maritime higher educational institutions, to make learning process more accessible and thus to achieve the desired level of proficiency faster. The article presents various models of Maritime English language learning strategy (cognitive, metacognitive, affective and social) and considers their specific features and advantages. It has been stated that higher achievement of cadets/students in learning Maritime English is closely related to the frequency of use of language learning strategies. To achieve the best results for all cadets/students of maritime higher educational institutions they should be acquainted with strategies for learning Maritime English, should know different types of strategies and be able to determine the optimal ones. If the English teacher continues to increase the use of strategies, students' chances of better acquiring language skills will improve. The article suggests the following ways to implement this approach: the introduction of the structure of practical classes in English language training of personal strategies; involvement of cadets/students in discussions of language learning strategies with simultaneous presentation of checklists of strategies, demonstration by the teacher of the use of different strategies with comments; use of strategies by students with their comments; students' feed-back on the process and result of applying strategies; building a strategic trajectory of learning for the future.

Key words: educational strategies, individual strategies, cognitive strategies, metacognitive strategies, social strategies, affective strategies, Maritime English language, higher education.

УДК 372.881.111.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.2.40>

Тимофєєва О.Я.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних
дисциплін

Дунайського інституту Національного
університету «Одеська морська
академія»

Постановка проблеми. Професійна іншомовна комунікативна компетенція майбутніх фахівців морської галузі в даний час стає значущим

і вагомим компонентом професійної компетентності в цілому. Глобалізація і мультикультуралізм додатково посилюють роль і значення іншомовної

комунікації як особливої форми процесу передачі і отримання інформації, яка може бути значно ускладнена при недостатній сформованості мовної компетенції. Світова морська галузь визначає англійську мову як *lingua franca* (вимоги Міжнародної морської організації, ПДНВ 1978 року, з Манільськими поправками 2010). В результаті розвитку зазначених тенденцій зростають вимоги до рівня володіння морською англійською мовою моряками, менеджерами, логістами та іншими фахівцями морської транспортної галузі.

Сьогодні для активізації вивчення професійної англійської мови (або англійської мови за професійним спрямуванням, ESP) необхідно шукати і використовувати нові методи, одним з яких є побудова індивідуальних стратегій вивчення англійської мови. Вибір такої стратегії є одним з визначальних факторів, що впливають на швидкість і якість вивчення англійської мови здобувачами вищої освіти морських ЗВО в умовах зменшення кількості аудиторних занять, що відводяться на відпрацювання мовних знань, умінь і навичок, розповсюдження практики дистанційної освіти та збільшення частки самостійної позааудиторної роботи здобувачів. Завдання викладача англійської мови в зазначених умовах полягає в налагодженні індивідуально-диференційованої роботи, яка багато в чому залежить як від знань викладача в області стилів, стратегій, тактичних прийомів вивчення морської англійської мови, так і від усвідомлення суб'єктами процесу навчання власних здібностей і нахилів, що передбачає активне експлуатування закладених природою задатків до вивчення іноземної мови.

Аналізуючи стратегічні моделі навчальної діяльності, здобувачі мають можливість усвідомлювати власні стратегії й обирати ті з них, що в більшій мірі відповідають їх індивідуальним особливостям, а також створювати власні стратегічні лінії вивчення морської англійської мови в умовах відсутності природного англійськомовного середовища до початку роботи у змішаних екіпажах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема оволодіння стратегіями вивчення англійської мови давно привертала увагу зарубіжних дослідників, таких як: С. Гріффітс, Р. Оксфорд, М. Гренфел, В. Харріс, А. Хабрат, Ф. Анастасіу, Г. Андреу, Н. Пахлер, А. Редондо, А. Шамот, В. Гарріс, Е. Рейліан, А. Ельчі, А. Соруч, А. Хаукас, К. Бьорке, М. Дайдадал, Р. Понніях, С. Венкатесан та ін. У той же час, можна констатувати певний брак досліджень цієї тематики вітчизняними науковцями. Серед останніх наукових доробок, присвячених стратегіям вивчення англійської мови можна виділити праці Н. Бараненкової, Н. Лашук [1], О. Бондаревської [2], В. Сіладі [3]. Проте в них не розглядаються стратегії вивчення англійської мови здобувачами вищої освіти саме

морських спеціальностей, як частини англійської мови за професійним спрямуванням, що має певні особливості та повинні бути врахованими у процесі набуття іншомовної професійної комунікативної компетентності.

Метою статті є дослідження стратегій вивчення морської англійської мови як виду англійської мови за професійним спрямуванням здобувачами вищої освіти ЗВО.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день тенденції викладання іноземних мов у закладах вищої освіти зміщуються у бік сприйняття викладачами здібностей і нахилів кожного здобувача як індивідуальності, відбувається зосередження уваги на потребах кожного з них.

Слід зазначити, що наразі молоде покоління стикається з постійною потребою у розвитку своїх навичок та знань. Тому завданням вищої освіти має бути не лише передача знань здобувачам, а й створення передумов, аби вони змогли продовжувати процес навчання протягом усього життя після закінчення навчання у ЗВО.

Важливим на цьому шляху є використання стратегій вивчення морської англійської мови. Донедавна подібним стратегіям у вітчизняній системі вищої освіти не приділяли належної уваги. Вважається, що за кордоном перша згадка про стратегії вивчення мови датується 1975 роком, коли Д. Рубін опублікувала статтю про успішних студентів, що вивчають мови та їх поведінку у навчанні [4]. У той час ідея студентів, які використовують певні способи для виконання мовних завдань, здавалася багатьом дослідникам незнайомою і не мала поширення у наукових колах. У сімдесятих роках, коли ця дискусія розпочалася, у викладанні мови все ще домінували теорії, орієнтовані на вчителя. Вважалося, що успіхи студентів залежать, головним чином, від компетентності викладачів. Тому науковці не досліджували вплив стратегій навчання на успішність.

Початок більш широких досліджень цього питання відноситься до кінця 70-х – початку 80-х років ХХ ст. Наприклад, Д. Рігні у 1978 р. описав стратегії вивчення мови як операції, спрямованої на отримання, збереження та використання інформації [5]. Пізніше Е. Тароне у 1983 р. представив їх як спробу розвитку лінгвістичної та соціолінгвістичної компетентності у мові перекладу [6]. У свою чергу, А. Венден і Д. Рубін описали стратегії вивчення мови як будь-які набори операцій, кроків, планів, процедур, що використовуються учнем для полегшення отримання, зберігання, пошуку та використання інформації [7].

Наразі стратегії вивчення мови – це кроки, або думки чи дії, що здійснюються здобувачами для вдосконалення свого навчання та опанування іноземної мови. У більшості існуючих систем класифікації стратегії навчання мови, в основному,

поділяються на когнітивні стратегії, метакогнітивні та афективні або соціальні стратегії [8, с. 136]. Ці стратегії можуть застосовуватися студентами свідомо чи несвідомо. Серед величезної кількості існуючих класифікацій стратегій, мабуть, найбільш визнаною та досить часто згадуваною є таксономія, встановлена Р. Оксфордом у 1990 р. [9]. Вона заснована на поділі на прямі та непрямі стратегії. Відповідно до неї, прямі стратегії включають стратегію пам'яті, когнітивні та компенсаційні стратегії, тоді як непрямі стратегії поділяються на метакогнітивні, афективні та соціальні.

Когнітивні стратегії – це психічні процеси, що відбуваються під час вивчення мови. Вони забезпечуються мозковими процесами, які стосуються розуміння структур, організації матеріалу, використання мови. Прикладами стратегій пам'яті є групування, створення пари або створення значущих карт пам'яті. Коли знань здобувачів недостатньо, вони можуть компенсувати відсутній матеріал шляхом здогадок або висновків із контексту. Чим ширшими є загальні знання здобувачів, тим правильніші здогадки вони можуть зробити. Такі способи компенсації відсутніх знань називаються стратегіями компенсації [10, с. 231].

Інший набір стратегій – це метакогнітивні стратегії, які стосуються управління своїм навчанням. Деякі здобувачі можуть вважати інформацію про нові мови надмірною. Метакогнітивні стратегії дозволяють їм справлятися з переглядом нових правил та відношенням їх до попередніх знань, встановленням цілей та завдань, організацією навчання та оцінкою його результатів [11, с. 12].

Група афективних стратегій корисна при роботі з емоціями та мотивацією. Ці стратегії допомагають здобувачам боротися з тривогою та знижувати її рівень, роблячи навчання ефективнішим. Зазначені стратегії також посилюють позитивні емоції, що створює доброзичливу атмосферу при навчанні [12, с. 84]. Одним з основних елементів афективних стратегій є самооцінка. Якщо здобувачі схильні оцінювати свій потенціал позитивно, їх досягнення можуть бути кращими. З іншого боку, якщо вони ставитимуться негативно щодо своїх можливостей – це значною мірою заважатиме результатам навчання. Тож такі афективні фактори, як зниження тривожності та вищий рівень впевненості, позитивно впливають на результати.

Соціальні стратегії – це стратегії, які можуть бути корисними під час спілкування з іншими здобувачами чи носіями мови [13, с. 144]. Оскільки мови є соціальним явищем і викладаються для спілкування з іншими, тому така взаємодія має розглядатися як природна та вирішальна. Здобувачі можуть ефективніше брати участь у мовній взаємодії, якщо зможуть навчитися вільно керувати мовними стратегіями для задавання питань та співпраці з оточуючими, якщо більше знатимуть

та враховуватимуть думки та почуття інших людей, будуть культурно чуйними. Питання соціальних стратегій для морської галузі, особливо в складі міжнародних екіпажів, мають двосторонню природу. Судно є місце роботи та місце тимчасового проживання, тож і стратегії мають бути використані різні: робочий процес (on-duty communication) вимагає стратегій вертикального менеджменту (управлінський рівень), а після вахти моряки мають соціально-побутову комунікацію (off-duty communication), стратегій якої суто соціальні. Комунікація здебільшого відбувається англійською мовою. Майбутні фахівці повинні розрізнити ці стратегії для комфортного відпочинку та якісної праці.

Дослідження, що вивчають випадки успішного та швидкого опанування іноземних мов, показали, що високі досягнення мають тісний зв'язок з частим використанням стратегій вивчення мови [14, с. 131]. По-перше, успішні здобувачі знають про існуючі стратегії. Вони можуть приймати особисті рішення щодо того, як використовувати та застосовувати різні стратегії для виконання мовних завдань. Ці здобувачі в перспективі стають більш автономними у навчанні не тільки мов, а й інших дисциплін, що згодом робить їх ще більш успішними. З іншого боку, менш досвідчені здобувачі часто роблять невідповідний вибір стратегії. Дослідження довели, що відсутність метакогнітивних стратегій, таких як організація навчального часу та простору, суттєво визначає низькі досягнення у навчанні [15, с. 114]. З іншого боку, використання стратегій навчання мови також зумовлюється рівнем знань здобувачів. Більш успішні з них використовують значно ширший спектр стратегій і можуть легко підібрати правильні стратегії для мовних завдань. Причому, існують так звані статичні атрибути, такі як стилі навчання, соціальне та культурне походження здобувача тощо, які впливають на процес навчання і є усталеними. Але також існують і такі змінні, як мотивація, переконання тощо. Всі ці фактори однаково важливі для здобуття лінгвістичних знань, але на відміну від статичних атрибутів, останні можуть бути скориговані викладачами або самими здобувачами.

Оскільки стратегії вивчення мови піддаються навчанню, здається, існує необхідність включати в модулі навчальних програм навчальні стратегії для здобувачів. Такі модулі, відомі в даний час як моделі на основі стратегій (SBI, Strategy Based Instruction), були розроблені багатьма дослідниками [16; 17]. Основна відмінність між різними моделями SBI полягає в тому, що деякі з них становлять окремий тренінг, тоді як інші моделі інтегровані з предметними курсами. Усі моделі SBI містять модулі, що розвивають метакогнітивні навички здобувачів і передбачають, що стратегії навчання можуть бути полегшені викладачем. При цьому важливе надання різноманітних практичних

можливостей, щоб здобувачі могли самостійно використовувати стратегії. Першим етапом, який є загальним для всіх існуючих тренінгів SBI, є етап підвищення обізнаності. Часто це супроводжується процедурами «подумати вголос», коли здобувачі можуть поділитися своїм досвідом використання стратегій для виконання завдань під час занять та вдома. Потім викладач може порівняти обговорені стратегії з існуючими списками стратегій та посилити подальші обговорення їх ефективності. Більшості здобувачів, зазвичай, цікаво слухати методи навчання в описі своїх однолітків.

Іншим інструментом підвищення обізнаності, який може бути використаний на цій стадії, може стати опитувальник SILL (The Strategy Inventory for Language Learning), підготовлений Р. Оксфорд [18]. Анкета складається з 60 питань, що стосуються частоти використання стратегій. Наприкінці здобувач отримує індивідуальний профіль опису, в якому перелічуються найчастіше використовувані стратегії, а також ті, якими здебільшого нехтують. Після того, як здобувачі ознайомляться з різними типами стратегій, їх можна попросити провести мозковий штурм щодо переліку стратегій, які можуть бути використані для мовних завдань і обговорення проблеми невідповідного використання стратегій.

Також може бути корисним залучити здобувачів до обговорень стратегій вивчення мови, одночасно надавши контрольні списки стратегій. Загалом здобувачів слід якомога більше заохочувати використовувати власні знання стратегій та практикувати їх у мовних завданнях в аудиторії та поза нею, звертати їх увагу на успішні стратегії. При цьому доцільно забезпечити натуралістичні мовні завдання, які б підвищили рівень мотивації здобувачів, допомогли посилити позитивне ставлення до майбутньої професії, знизити рівень тривожності під час мовної комунікації тощо.

Висновки. Таким чином, навчання на основі стратегії може розглядатися як невід'ємна частина курсу англійська мова за професійним спрямуванням. Потрібно вчити не тільки саму морську англійську мову, а й досліджувати різні стратегії навчання, експериментувати та оцінювати, а з часом обирати власні набори ефективних стратегій. Крім того, всі здобувачі мають отримати додаткові можливості, навчившись використовувати метакогнітивні стратегії для планування, моніторингу та оцінки своїх навчальних зусиль, що позитивно відобразиться в інших предметних галузях. Коли здобувач свідомо обираються стратегії, які відповідають його стилю засвоєння матеріалу і поточним завданням вивчення морської англійської мови, такі стратегії можуть стати корисним інструментом для активного і цілеспрямованого саморегулювання процесу її освоєння.

Пропонуються наступні шляхи реалізації даного підходу в умовах навчання в морських закладах вищої освіти: введення в структуру практичних занять з англійської мови за професійним спрямуванням тренінгу особистісних стратегій; демонстрація використання різних стратегій з коментарями; використання стратегій здобувача з його коментарями; рефлексія здобувачем процесу і результату застосування стратегій; вибудовування стратегічної траєкторії навчання на перспективу.

Результати дослідження також дозволяють зробити висновок, що усвідомлене використання здобувачами ЗВО особистісних стратегій вивчення морської англійської мови сприяє підвищенню рівня їх мотивації, покращенню успішності у формуванні компетенцій майбутніх професіоналів.

Дана стаття не вирішує всі питання розглянутої наукової проблематики. **Перспективами подальших досліджень** у даному напрямку може бути дослідження ролі особистісних характеристик у виборі здобувачами стратегій вивчення морської англійської мови.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бараненкова Н., Лашук Н. Проблематизація процесу навчання іноземної мови за професійним спрямуванням засобами навчальних стратегій. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 28(1). С. 139–143.
2. Бондаревська О. М. Структура дидактичної моделі формування індивідуальних стратегій студентів у процесі викладання іноземних мов. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. 2017. № 1. С. 144–148.
3. Сіладі В. В. Теоретичні основи застосування стратегій навчання іноземної мови. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2019. Вип. 1. С. 210–213.
4. Rubin J. What the "good language learner" can teach us. TESOL Quarterly, 1975, No. 9, pp. 41–51.
5. Rigney J. Learning strategies: A theoretical perspective. In H.F. O'Neil, Jr. (Ed.), Learning strategies. New York: Academic Press, 1978. 240 p.
6. Tarone E. Some thoughts on the notion of "communication strategy". In C. Faerch & G. Kasper (Eds.), Strategies in interlanguage communication, pp. 61–74, London: Longman, 1983.
7. Wenden A., Rubin, J. Learner Strategies in Language Learning. New Jersey: Prentice Hall, 1987. 8 p.
8. Griffiths C., The Strategy Factor in Successful Language Learning: The Tornado Effect. Multilingual Matters, 2018. 280 p.
9. Oxford R. Language Learning Strategies: What every Teacher Should Know. New York: Newbury House, 1990. 216 p.
10. Oxford R., Amerstorfer C. Language Learning Strategies and Individual Learner Characteristics: Situating Strategy Use in Diverse Contexts. Bloomsbury Publishing, 2018. 352 p.

11. Zhang L. *Metacognitive and Cognitive Strategy Use in Reading Comprehension*. Springer, 2017. 166 p.
12. Grenfell M., Harris V. *Language Learner Strategies: Contexts, Issues and Applications in Second Language Learning and Teaching*. Bloomsbury Publishing, 2017. 272 p.
13. Anastassiou F., Andreou G. *English as a Foreign Language: Perspectives on Teaching, Multilingualism and Interculturalism*. Cambridge Scholars Publishing, 2020. 297 p.
14. Chamot A., Harris V. *Learning Strategy Instruction in the Language Classroom: Issues and Implementation*. *Multilingual Matters*, 2019. 296 p.
15. Railean E., Elçi A. *Metacognition and Successful Learning Strategies in Higher Education*. IGI Global, 2017. 282 p.
16. Griffiths C., Soruç A. *Individual Differences in Language Learning: A Complex Systems Theory Perspective*. Springer Nature, 2020. 220 p.
17. Haukas A., Bjorke C., Dypedahl M. *Metacognition in Language Learning and Teaching*. Routledge, 2018. 284 p.
18. Oxford R. *Language Learning Strategies Around the World: Cross-cultural Perspectives*, Natl Foreign Lg Resource Ctr, 1996. 294 p.